

3. Teoretická východiska komparativního výzkumu komunikace. Benchmarking. Evropská právní regulace.

ZURn4104

Marína Urbániková

Osnova

- A. Metodologické výzvy komparativního výzkumu komunikace
- B. Teoretická východiska:
 - 1. (Strukturální) funkcionalismus
 - 2. Systémová teorie
 - 3. Teorie polí
 - 4. (Žurnalistická) kultura
- C. Benchmarking
- D. Právní regulace mediálního prostředí

A. Metodologické výzvy komparativního výzkumu komunikace

Co je makro-jednotkou analýzy?

- V minulosti: zejména země/národní státy coby „přirozené“ jednotky
- Dnes: také mediální systémy, trhy, žurnalistické kultury...
- Kritika: „kontejnerové myšlení“ a „teritoriální esencialismus“
- Odpověď: národní státy jsou i dnes přirozeným východiskem v rámci komparativního výzkumu, protože svět ještě pořád není jedna homogenní entita + množství fenoménů v oblasti komunikačních studií je ještě stále definováno národně

Problém ekvivalence v dotazníkových průzkumech a obsahových analýzách I.

Ekvivalence na úrovni:

1. **Konstruktů:** mají zkoumané koncepty a konstrukty ve všech srovnávaných zemích/trzích/kulturách skutečně stejný význam a stejné dimenze?

Emický vs. etický přístup

2. **Měření:** pokud volíme etický přístup (vs. emický), musíme dbát o adekvátní předklad položek v dotazníku/kódovacím klíči

Možné řešení: metoda zpětného překladu

Problém ekvivalence v dotazníkových průzkumech a obsahových analýzách II.

3. Nástrojů a administrace

- vztahuje se ke komunikačním stylům a k formě vyplňování dotazníku a k ní vázaným kulturně-specifickým zvykům

4. Výzkumných souborů

- ekvivalentní výběr respondentů/analyzovaných textů

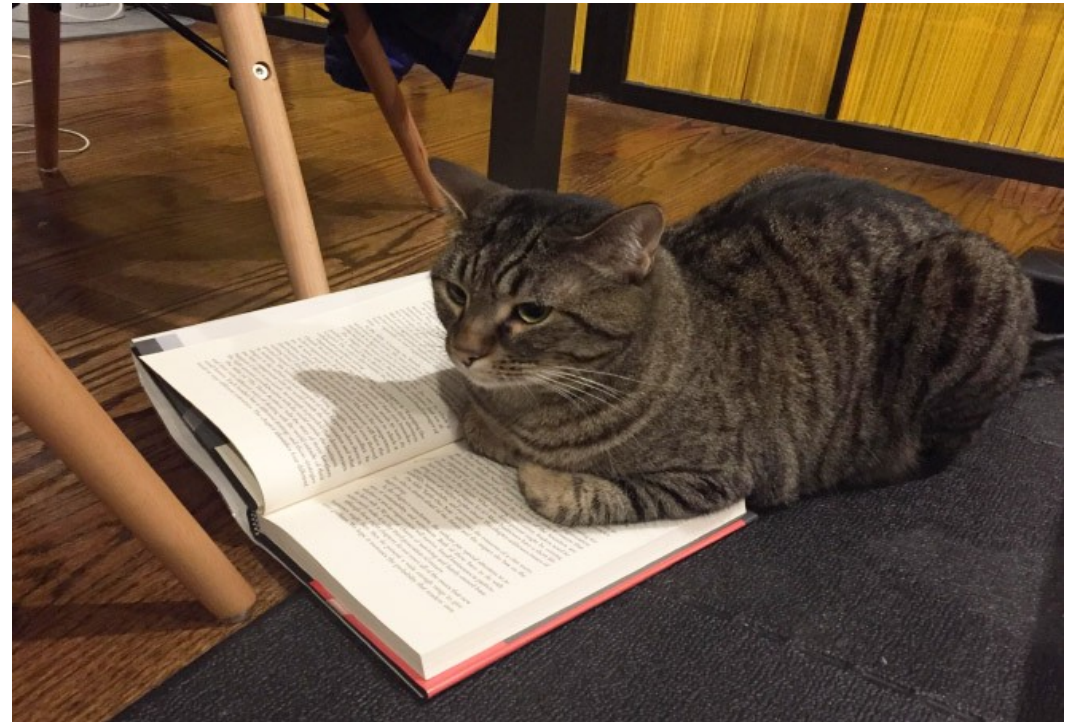
Příklad: komparativní výzkum žurnalistických kultur (Hanusch & Hanitzsch 2017)

- Tvorba dotazníku
 - Jazyková ekvivalence: zpětný překlad; komise složení z bilingvních lidí
 - Různé preference různých týmů
- Příliš dlouhý časový rozptyl sběru dat
- Odlišné techniky sběru dat
- Problémy v datech
 - Některé týmy „otočily“ směrování škál
 - Některé týmy dodaly zfalšovaná data

B. Teoretická východiska

Teoretické přístupy v komparativním výzkumu

- Esser & Hanitzsch (2012): tři hlavní teoretické přístupy - **více v povinné literatuře k minulé lekci – čtěte!**
- **Proč?**

B1. (Strukturální) funkcionalismus

- Společnost jako celek, jako komplexní sociální systém složený z prvků ve vzájemných vztazích
- Struktury společnosti plní různé funkce
- Minimalizace změn a stav dynamické sociální rovnováhy

B1. (Strukturální) funkcionalismus

□ Talcott Parsons: *The Structure of Social Action* (1937)

□ Teoretický koncept AGIL:

- A (*adaptation*): adaptace
- G (*goal attainment*): cíle
- I (*integration*): integrace
- L (*latent pattern maintenance*): udržování

vzorců

B1. (Strukturální) funkcionalismus

- Implikace pro komparativní výzkum médií: existují **funkční předpoklady**, které musí být v každém sociálním systému splněny a které mohou sloužit jako **základ pro komparativní analýzu** sociálních institucí

B2. Systémová teorie

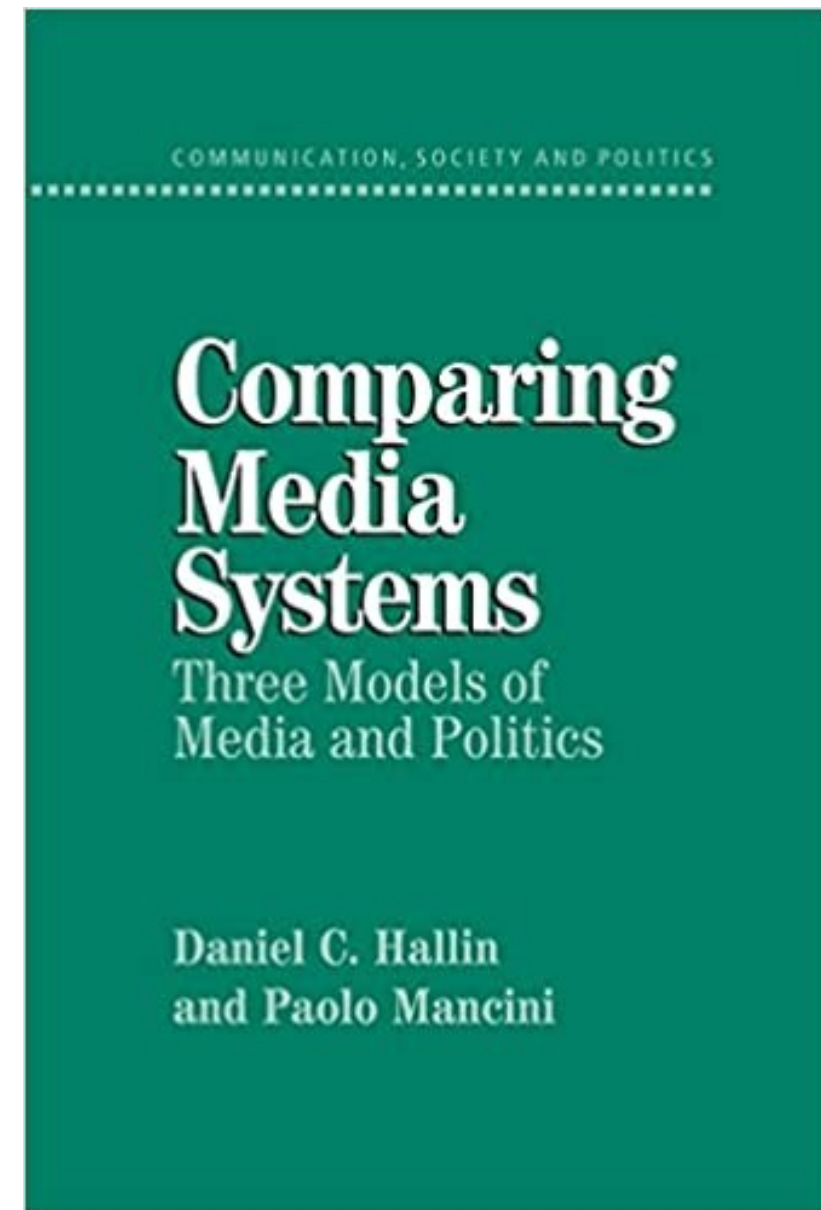
- Cíl: popsat univerzální zákony platné pro všechny systémy a vytvořit tak interdisciplinárně použitelnou sumu poznatků
- Systém = vnitřně organizovaný soubor interagujících prvků formující integrovaný celek s cílem plnit určité funkce, který se vyskytuje v určitém prostředí a komunikuje s ním (Skyttner 1996)
- Analýza systému tedy musí být víc než analýzou jeho prvků

B2. Východiska systémové teorie

- Bertalanffy 1950, Skyttner 1996, Ansari 2004, Larses a El-khoury 2005
- **Holismus**: studium systémů se musí zaměřit na zkoumání vztahů mezi prvky
- Interakce a vzájemná závislost
- Otevřenost vůči prostředí
- Segregace, diferenciacce, hierarchie
- Homeostáze: stav dynamické rovnováhy
- Regulace a zpětná vazba

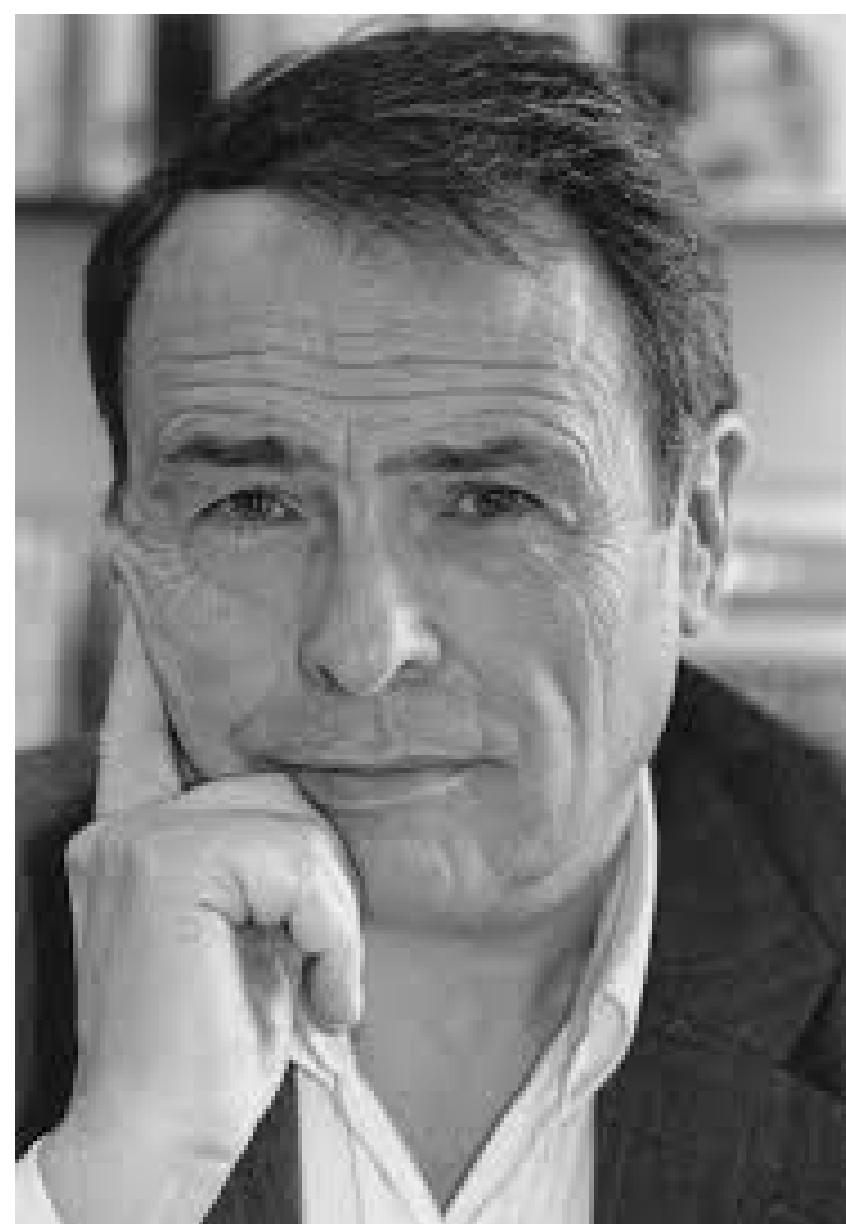
Příklad: komparativní výzkum mediálních systémů

- Hallin a Mancini (2004)
- Cíl: navrhnout konceptuální rámec pro srovnávání mediálních systémů z hlediska vztahu médií a politiky
- 18 západních demokracií, 3 mediální modely

B3. Teorie polí

- *Field theory/Théorie des champs*; Pierre Bourdieu
- **Pole** = (autonomní) univerzum s vlastními pravidly, principy jednání a zákony; síť nebo konfigurace objektivních vztahů mezi pozicemi
- **Žurnalistické pole** je složeno ze specializovaných aktérů, institucí a organizací různého typu a vztahů mezi nimi (Hovden 2008)

B3. Teorie polí

- Proces neustálé změny a boj o autonomii
- Pole má vlastní zákony (**nomos**)
- Aktéři bojují o moc a zisk lepších pozic v rámci pole; jejich myšlení a jednání je strukturováno jejich **habitem** (stálými dispozicemi) a množstvím a strukturou jejich **kapitálů**
- **Kapitál** = akumulovaná práce v její materiální i nemateriální formě (Bourdieu 1986); tři hlavní druhy: ekonomický + kulturní + sociální

Sociální prostor dle objemu a struktury kapitálů

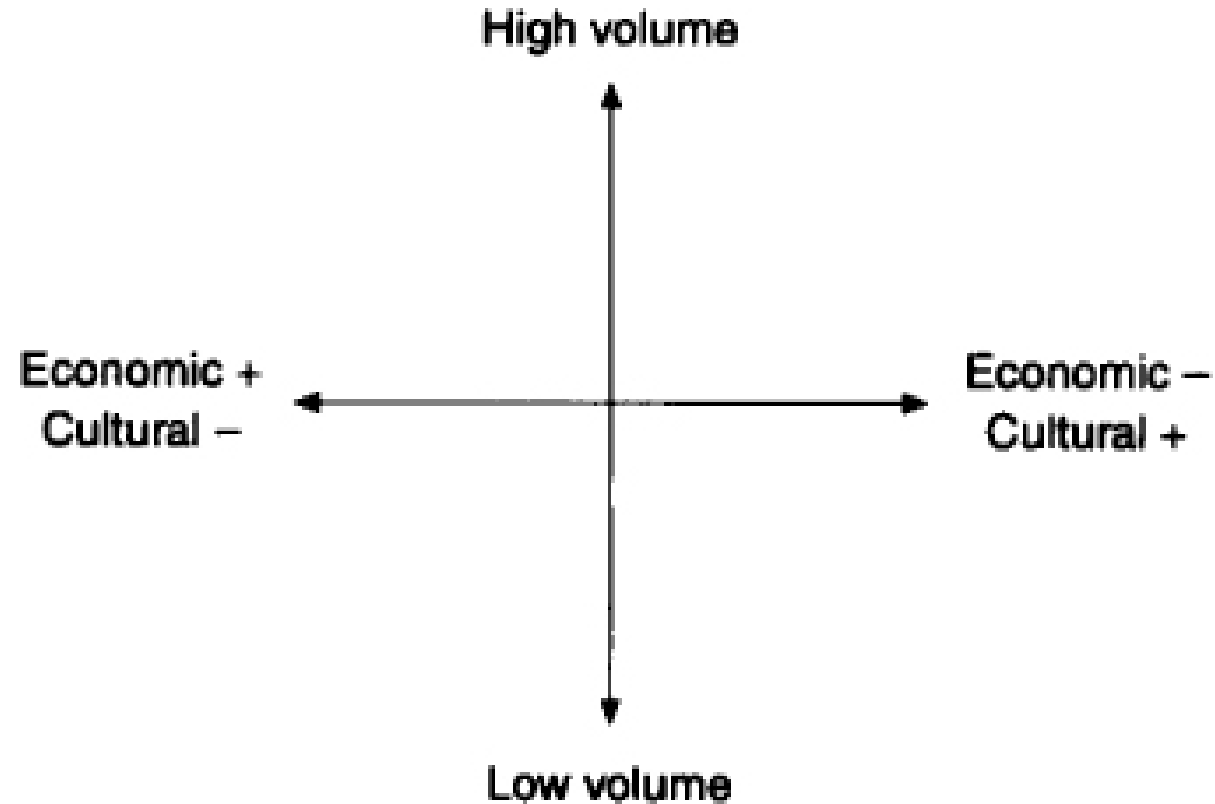
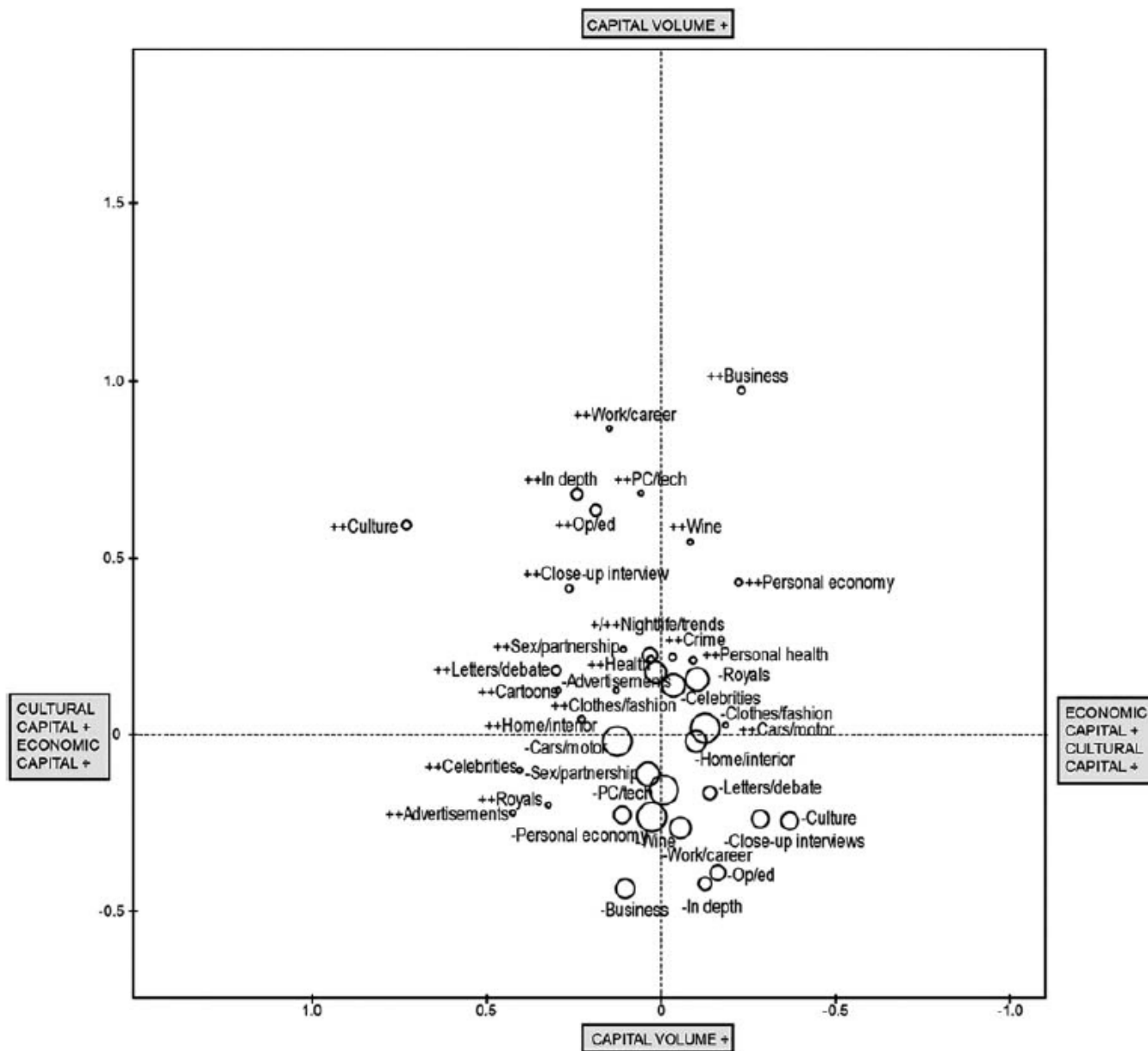

Figure IVf: Lifestyles, part 6 – Preferred newspaper topics in social space

Flemmen,
Jarness and
Rosenlund
(2018)

Jak jsou na tom dle Vás z hlediska objemu a struktury kapitálu čeští novináři ve srovnání s jinými profesemi?

Zdravotní sestry

Lékaři

Popeláři

Houslisti ve filharmonii

Manažeři

Truhláři

Politici

Uklízeči

Programátoři

Učitelé na ZŠ

...

Co myslíte, která média sledují/čtou/poslouchají lidé v jednotlivých kvadrantech ekonomického a kulturního kapitálu? Kam byste zařadili:

Česká televize

Blesk

Super.cz

Hospodářské noviny

Refresher.cz

Elle

FTV Prima

Časopis Harmonie

Chvilka pro tebe

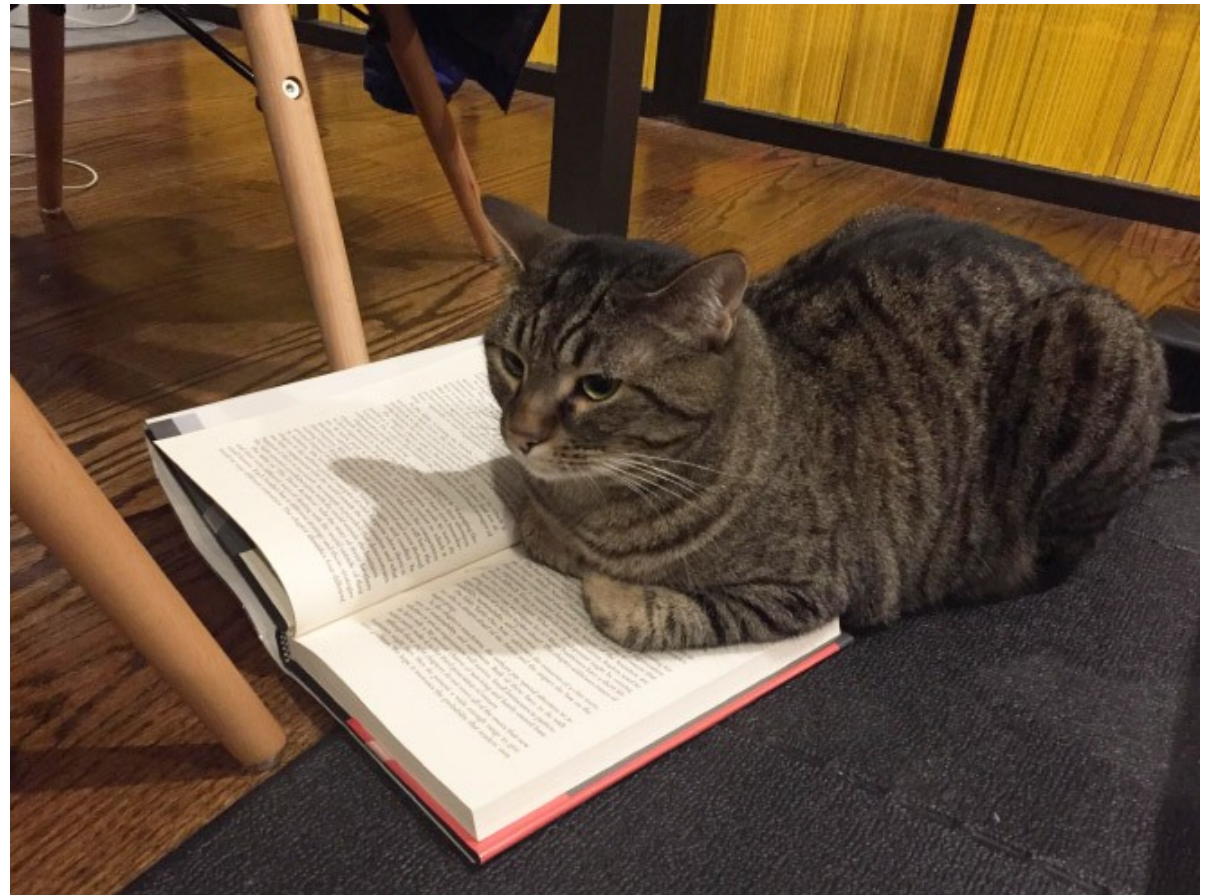
Heroine

B3. Teorie polí

- V rámci komparativního výzkumu lze tedy zkoumat a srovnávat např.:
 - zákony, normy a principy jednotlivých žurnalistických polí (*nomos*),
 - míru autonomie vůči jiným polím,
 - vnitřní strukturu žurnalistických polí a povahu kapitálů, na základě kterých je tato struktura organizována,
 - *habitus* a strukturu a povahu *kapitálů*, kterými disponují aktéři daných žurnalistických polí
 - ...

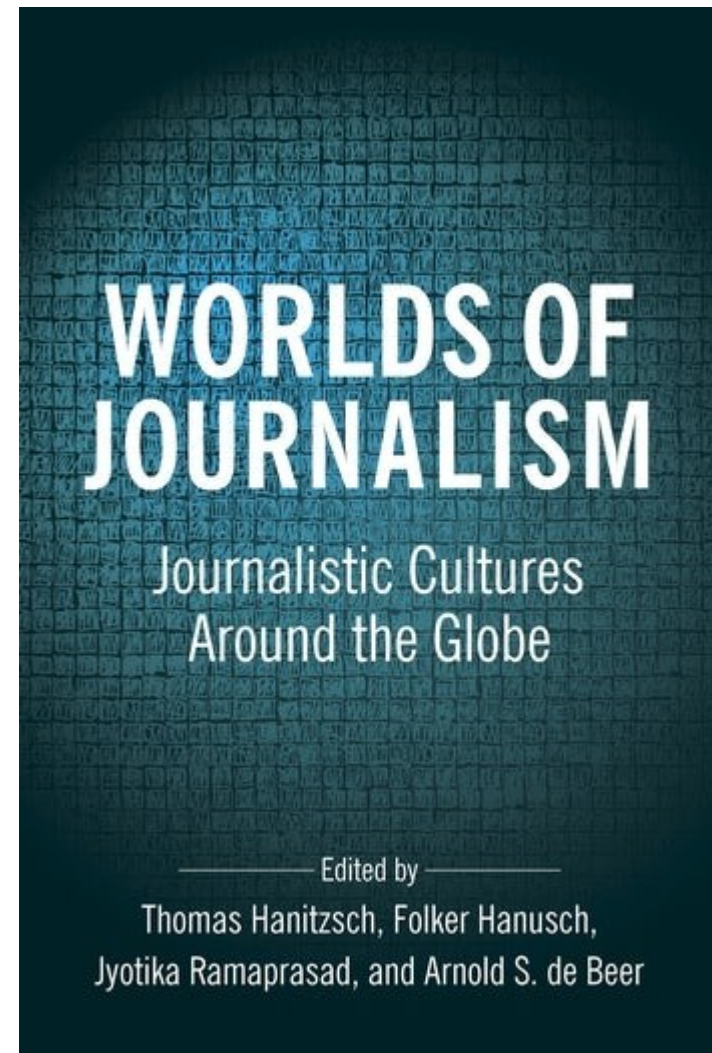
B4. Žurnalistická kultura

- Hanitzsch (2012):
žurnalistická kultura - **více**
v povinné literatuře –
čtěte!

Příklad: komparativní výzkum žurnalistických kultur

- [Worlds of Journalism Study](#): 67 zemí, 27 500 novinářů
- Cíl: *„The study’s questionnaire elicited views of journalists on several issues journalists and news organizations face today, such as journalism’s place in society, ethics, autonomy and influences on newsmaking, journalistic trust in public institutions, and the transformation of journalism in the broadest sense.“*

The Worlds of Journalism Study

- [Worlds of Journalism Study](#) III: pracovní podmínky, žurnalistická kultura, pociťované vlivy a tlaky, autonomie, důvěra, role ve společnosti, rizika a nejistoty...
- Volně dostupný dotazník i celé datové matice (tři kola; WJS 1: 2007-2011; WJS 2: 2012-2016; WJS 3: 2021-2023 – v běhu; 110 zemí)
- Národní zprávy (také za [ČR](#))

C. Benchmarking

Benchmarking

- Systematický proces porovnávání a měření za účelem zlepšování vlastní činnosti
- Lze se poučit z negativních i pozitivních případů
- Používaný nástroj v oblasti komunikační politiky (*communication policy*); jednotlivé země sledují vývoj v jiných zemích
- Oblasti inspirace: obecné vize/cíle + modely opatření + konkrétní nástroje

Benchmarking: postup

- Prosté převzetí opatření/modelu, který funguje jinde, bez předchozí analýzy a případné úpravy je rizikové – odlišné kontextuální podmínky
- Rose (1991): třístupňový postup
 1. Nalezení politiky/opatření, které se jeví jako funkční pro řešení našeho problému, v zahraničí
 2. Konstrukce obecného modelu, proč daná politika/opatření v daném specifickém kontextu funguje
 3. Srovnání tohoto zahraničního modelu a identifikovaného domácího problému

Benchmarking: formy transferu

□ Evans (2004): transfer různých politik a opatření může mít čtyři formy

1. Kopírování
2. Emulace
3. Hybridizace
4. Inspirace

Benchmarking: příklad využití v závěrečné eseji

Srovnejte model fungování médií veřejné služby v ČR (zejména nastavení v oblasti financování a dohledu/řízení) s jedním nebo více úspěšnými příklady fungování médií veřejné služby v zahraničí (např. Velká Británie, Německo). Pokuste se na základě této komparace navrhnout konkrétní změny (v oblasti nastavení financování a dohledu/řízení).

D. Evropská právní regulace mediální prostředí

Druhy právních předpisů EU

- **Nařízení:** právně závazné; platí v celém svém rozsahu v celé EU
- **Směrnice:** právní akt stanovující cíl, který musejí všechny země EU splnit; je však na jednotlivých zemích, jak formulují příslušné vnitrostátní zákony a jak těchto cílů dosáhnou (transpozice a implementace)
- **Doporučení:** nezávazné

Návrh Evropského zákona o svobodě médií

- European Media Freedom Act (EMFA): [zde](#)
- Nařízení; na zásady a pravidla se bude možné odvolávat u vnitrostátních soudů a Komise bude moci zahajovat řízení o nesplnění povinnosti

Návrh Evropského zákona o svobodě médií

- Ochrana **redakční svobody a nezávislosti**; zákaz politického zasahování do redakčních rozhodnutí
 - Doporučení o vnitřních zárukách nezávislosti (dobrovolné; příklady dobré praxe)
- Zákaz používání **špionážního softwaru** proti novinářům a jejich rodinám (např. Pegasus), s jistými výjimkami
- **Nezávislost médií veřejné služby**: transparentní nezávislý systém výběru vedení + přiměřené a stabilní financování tak, aby byla zaručena nezávislost

Návrh Evropského zákona o svobodě médií

- **Transparentnost vlastnictví médií** a zveřejňování informací o vlastnících (vč. evidence skutečného majitele); databáze
- **Transparentnost přidělování státní reklamy**: každoroční zveřejňování informací; orgány veřejné moci, jakož i státní podniky a **místní samosprávy územních celků**, zveřejní přesné, úplné, srozumitelné, podrobné a roční informace o svých výdajích na reklamu, přidělených poskytovatelům mediálních služeb

Návrh Evropského zákona o svobodě médií

- **Koncentrace mediálního vlastnictví**: vypracování pravidel a posouzení vlivu na pluralitu médií a redakční nezávislost (má jít o odlišné posouzení než posouzení podle běžných pravidel o hospodářské soutěži)
- **Nová Evropská rada pro mediální služby** (složená ze zástupců národních regulačních orgánů jako je RRTV); bude poskytovat stanoviska a vnitrostátní regulační orgán s ní bude muset konzultovat některá rozhodnutí
- **Hodnocení a podávání zpráv**: pravidelné sledování a hodnocení

Doporučení o vnitřních zárukách redakční nezávislosti a transparentnosti vlastnictví

- 2022; [zde](#)
- Poskytovatelům mediálních služeb se doporučuje, aby **stanovili vnitřní pravidla** na ochranu redakční integrity a nezávislosti před nepatřičnými politickými a obchodními zájmy, které mohou ovlivnit jednotlivá redakční rozhodnutí → **veřejně dostupné charty, kodexy**
 - pravidla zajišťující integritu redakčního obsahu (týkající se tvorby obsahu)
 - politiky na podporu různorodého a inkluzivního složení redakcí zpráv
 - pravidla zaměřená na předcházení střetům zájmů
 - politiky týkající se oprav, včetně mechanismů pro podávání stížností
 - pravidla zajišťující oddělení komerčních a redakčních činností

Doporučení o vnitřních zárukách redakční nezávislosti a transparentnosti vlastnictví

- Redakční nezávislost: zavést **mechanismy**, které umožní redakčním zaměstnancům chránit svou redakční nezávislost před jakoukoli formou nepatřičného vměšování
 - možnosti anonymního nebo důvěrného **oznamování** případů nátlaku
 - **právo na nesouhlas** umožňující redakčním zaměstnancům odmítnout podepsat články nebo jiný redakční obsah, který byl změněn bez jejich vědomí nebo proti jejich vůli;
 - „**doložky svědomí**“ chránící před disciplinárními sankcemi nebo svévolným propouštěním redakčních zaměstnanců, kteří odmítnou vykonat úkoly, které jsou podle jejich názoru v rozporu s profesními standardy

Doporučení o vnitřních zárukách redakční nezávislosti a transparentnosti vlastnictví

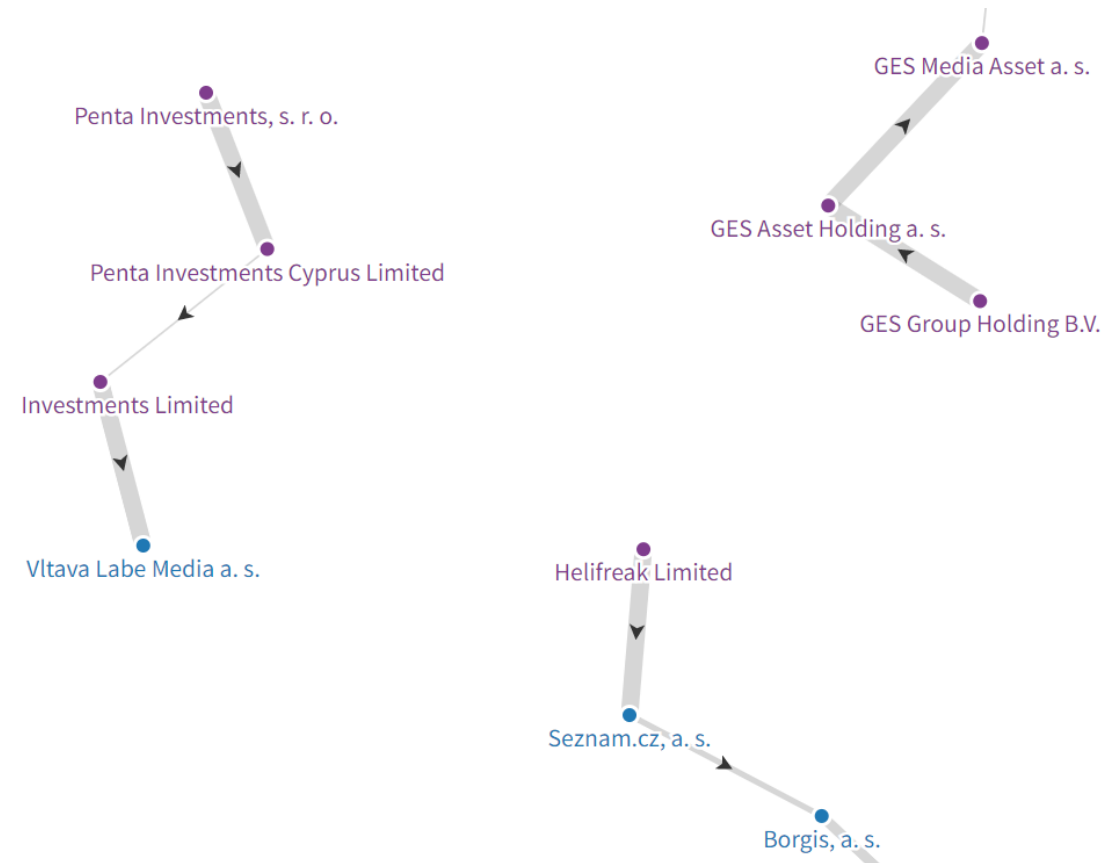
- Vnitřní orgány nebo struktury: zřídit vhodné **interní nezávislé orgány** nebo struktury, které by mohly zahrnovat například:
 - **etické nebo dozorčí výbory** odpovědné za dohled nad správným prováděním chart a kodexů;
 - **redakční rady** nebo jiné orgány fungující jako profesní skupiny zastupující redakční zaměstnance v médiích a jako místa kontaktu a dialogu mezi vedením a novináři a dalšími pracovníky sdělovacích prostředků

Doporučení o vnitřních zárukách redakční nezávislosti a transparentnosti vlastnictví

- Záruky podporující **účasti novinářů** nebo orgánů, které je zastupují, do procesů **správy a rozhodování mediálních společností**
- zajistit, aby bylo **jmenování šéfredaktora** konzultováno s redakčními zaměstnanci nebo s orgány, které je zastupují
- je-li to slučitelné s platnými vnitrostátními pravidly, která jsou v souladu s právem Unie, mohla by být redakčním zaměstnancům poskytnuta možnost podílet se na řízení daného poskytovatele mediálních služeb tím, že si zvolí jednoho nebo více zástupců **do správní rady**

...ještě jeden zajímavý projekt

- *Euromedia Ownership Monitor*: [zde](#) a [searchable database](#) with information on ownership and control of media in 15 EU countries;
- [country reports](#) that assess the level of transparency of this information;
- a [risk index](#) to comparatively assess conditions for future transparency across countries and indicators;

Návrh anti-SLAPP směrnice + doporučení

- Návrh směrnice o ochraně před zjevně neopodstatněnými nebo zneužívajícími soudními řízeními („strategickými žalobami proti účasti veřejnosti“)
- Závazné pouze pro přeshraniční soudní řízení (s přeshraničním prvkem); pro vnitrostátní soudní řízení pouze doporučení (2022)

Directive on protecting persons who engage in public participation from manifestly unfounded or abusive court proceedings (“Strategic lawsuits against public participation”)

Návrh anti-SLAPP směrnice + doporučení

- Rychlé zamítnutí zjevně neopodstatněných soudních řízení
- Důkazní břemeno: žalobce bude mít povinnost prokázat, že jeho žaloba není je zjevně neopodstatněná
- Náklady řízení (při zneužívající žalobě ponese všechny náklady žalobce)
- Sankce vůči autorům těchto žalob
- Náhrada škody za majetkovou a nemajetkovou újmu
- Doporučení: odborná příprava, informační a osvětová kampaň, právní pomoc, statistika, kontaktní místo + odstranění trestu odnětí svobody za pomluvu (správní/občanské právo)

Doporučení o zajištění ochrany, bezpečnosti a posílení postavení novinářů

- 2021; [zde](#)
- Členské státy by měly ve spolupráci se zástupci novinářů podporovat zřizování specializovaných služeb, tzv. **mechanismů rychlé reakce**, které by novinářům a dalším pracovníkům sdělovacích prostředků, kteří čelí ohrožení, poskytovaly právní poradenství, psychologickou podporu a útočiště. Tyto specializované podpůrné služby by měly rovněž fungovat jako kontaktní místa a tísňové linky.

Doporučení o zajištění ochrany, bezpečnosti a posílení postavení novinářů

- Protesty a demonstrace: členské státy by se měly snažit zajistit účinnou komunikaci mezi novináři a donucovacími orgány během protestů a demonstrací. Za tímto účelem jsou členské státy vybízeny, aby jmenovaly styčné důstojníky odpovědné za to, že budou donucovací orgány novinářům jasně sdělovat bezpečnostní opatření, která mají být během veřejných shromáždění přijata.

Další

- Digital Services Act (DSA) + Digital Markets Act (DMA): stručný přehled [zde](#)
- Směrnice o audiovizuálních mediálních službách (AVMSD): [zde](#)

Dotazy?

